До спеціалізованої вченої ради Д. 41.884.04
в Одеському державному університеті внутрішніх справ
65014, м. Одеса, вул. Успенська, 1.

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора ХАЛИМОНА Сергія Івановича на дисертацію КОЛОДЧИНА Дмитра Васильовича на тему «Злочинність в пенітенціарній сфері України: теорія та практика», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Актуальність теми дослідження. Вивчення дисертації Дмитра Васильовича Колодчина засвідчило, що вона присвячена складному й надзвичайно актуальному явищу – злочинності в пенітенціарній сфері України. В умовах воєнного стану, трансформації кримінально-виконавчої системи, а також зростання рівня латентної та рецидивної злочинності серед засуджених і персоналу місць несвободи, наукове осмислення цього питання набуває виняткового значення.

Проблематика пенітенціарної злочинності є багатогранною: вона торкається питань ефективності кримінально-виконавчої політики, дотримання прав людини в місцях несвободи, запобігання рецидиву та забезпечення соціалізації осіб, які звільняються з установ виконання покарань тощо. Зокрема, в умовах збройної агресії проти України спостерігається зростання ризиків інституційної деградації пенітенціарної системи, що може мати тяжкі наслідки як у площині становлення правової держави, так і з погляду загальної криміногенної ситуації в Україні.

Крім того, значну загрозу становить кримінальна субкультура, яка вкорінена в місцях несвободи і здатна впливати не лише на поведінку засуджених, а й на персонал установ виконання покарань. Ігнорування цього чинника призводить до збільшення рівня латентної злочинності, корупційних

зловживань та втрати довіри до правоохоронної системи. Саме тому питання запобігання злочинності в пенітенціарній сфері повинно розглядатися як частина національної безпеки.

Актуальність роботи обумовлена не лише кількісними показниками злочинності в місцях несвободи, але й глибокими якісними трансформаціями, які охоплюють кримінальну субкультуру, інституційні деформації, а також слабкість у застосуванні міжнародних стандартів щодо поводження з ув'язненими. Автор підкреслює загрозу пенітенціарної злочинності як фактору дестабілізації системи правосуддя, що потребує не лише нормативних змін, але й розробки та застосування комплексної кримінологічної політики.

Отже, вказане свідчить про те, що обрана тема дисертаційного дослідження є актуальною та своєчасною, оскільки спрямована на виявлення, обґрунтування та унормування нових теоретичних, правових та праксеологічних положень щодо запобігання пенітенціарній злочинності.

Дисертація виконана відповідно до положень Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (затвердженої Законом України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV), Національної стратегії у сфері прав людини (затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021), Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки (затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021), Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та операційному плані її реалізації у 2022–2024 роках (схвалених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 р. № 1153-р), Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр. (затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації. Автором застосовано широкий

арсенал загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження, серед яких особливо варто відзначити порівняльно-правовий, історико-правовий, структурно-функціональний, статистичний та соціологічні методи. Увагу привертає значна емпірична база, а саме дані статистичної звітності Державної судової адміністрації України та Міністерства юстиції України у сфері виконання покарань та пробації (2014–2023 рр.) щодо осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у місцях несвободи та в уповноважених органах з питань пробації; результати анкетування 262 працівників установ виконання покарань та 156 працівників уповноважених органів з питань пробації; узагальнені результати опитування 465 засуджених у Київській, Вінницькій, Житомирській, Запорізькій, Чернігівській областях. У роботі також використано інформацію, висвітлену в оглядах, бюлетенях, інформаційних листах, наказах Міністерства юстиції України у сфері виконання кримінальних покарань і пробації. В се це дозволило дисертанту не лише теоретично опрацювати проблему, а й вивести обґрунтовані висновки, засновані на реальному стані речей.

Автором також ретельно проаналізовано чинне українське та зарубіжне законодавство, а також практику Європейського суду з прав людини. Отже, висновки, сформульовані у дисертації, мають високий ступінь достовірності та логічної завершеності. Про обґрунтованість отриманих результатів свідчить також відповідна методологічна основа.

Дану роботу характеризує висока загальнотеоретична і методологічна культура, яка підтверджує наукову доцільність теоретичних висновків, що складають новизну роботи, а також обґрунтованість пропозицій до чинного законодавства і практики його застосування.

Оцінка структури та змісту дисертації, її завершеності в цілому. Структура дисертації є цілком логічною. У першому розділі ««**Теоретико-методологічні засади дослідження злочинності в пенітенціарній сфері України»** розкрито ґенезу наукового розроблення проблеми дослідження

злочинності в пенітенціарній сфері України. Доведено, що запобігання злочинності у пенітенціарній сфері як в Україні, так і в зарубіжних країнах можна визначати, як постійний рух державних і не державних інституцій щодо їх реалізації, з метою захисту прав і свобод людини, громадянина від злочинних посягань, профілактики рецидиву, запобігання вчинення засудженими нових злочинів. Наголошено, що ця проблема на рівні наукового та практичного супроводу дасть змогу покращити стан законності в органах та установах виконання покарань Міністерства юстиції України, а також значно збільшити ефективність соціалізації, ре соціалізації та реінтеграції засуджених.

Опоненту імпонує думка здобувача, що всі суб'єкти державної політики у сфері виконання покарань і пробації мають розглядатися не ізольовано, а в якості складної інституційної системи, і діяти вони мають на всіх шести рівнях: доктринальному, науковому, програмному, нормативному, правозастосовному та міжнародному.

Другий розділ «**Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності в місцях несвободи Державної кримінально-виконавчої служби України**» присвячений аналізу Державної кримінально-виконавчої служби України як суб'єкта запобігання злочинності в місцях несвободи, досліджено поняття злочинності в місцях несвободи ДКВС України, ознаки та види, проаналізовано стан, структуру та динаміку злочинності в місцях несвободи ДКВС України, а також визначено причини та умови вчинення кримінальних правопорушень в місцях несвободи ДКВС України. Окрім цього дисертант визначив характеристику та типологію осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення в місцях несвободи ДКВС України. Автором запропоновано основні заходи індивідуально-профілактичного запобігання злочинності в місцях несвободи до яких відніс: виключення умов що дають можливість вчинення в місцях несвободи кримінальних правопорушень; встановлення осіб які вступають в кримінально-протиправні зв'язку з

засудженими або персоналом місць несвободи; постановка на профілактичний облік засуджених, схильних до вчинення в місцях несвободи нових кримінальних правопорушень; застосування заходів ефективного впливу на особу, яка має намір вчиняти кримінальне правопорушення в місцях несвободи; проведення щодо засуджених, схильних до вчинення в місцях несвободи нових кримінальних правопорушень відповідних оперативно-розшукових заходів.

У третьому розділі «**Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у сфері пробації**» досліджено стан, структура та динаміка злочинності у сфері пробації на основі чого доведено, що незважаючи на зменшення кількості осіб, які перебувають на обліку, не спостерігалося однозначного зменшення кількості повторних кримінальних правопорушень. Вивчено причини та умови вчинення кримінальних правопорушень у сфері пробації констатовано, що основні причини полягають у недостатній ефективності програм і послуг, які надає уповноважений орган з питань пробації; недостатній спроможності уповноваженого органу з питань пробації виявляти та ефективно реагувати на поведінкові та соціальні проблеми засуджених, відсутність достатніх ресурсів або навичок; відсутність належної системи формування статистичних показників повторної злочинності у сфері пробації. Охарактеризовано та розроблено типологію осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері пробації на основі цього визначено основні заходи запобігання злочинності в у сфері пробації.

Четвертий розділ дисертації «**Концептуальні засади злочинності в пенітенціарній сфері зарубіжних країн**» присвячений дослідженню стану злочинності в пенітенціарній сфері зарубіжних країн. Розкрито Концепцію причин злочинності та заходів запобігання їй в пенітенціарній сфері зарубіжних країн. Проаналізовано міжнародні правові механізми впливу на злочинність у пенітенціарній сфері зарубіжних країн а також система запобігання злочинності в пенітенціарній сфері зарубіжних країн.

Наукова новизна положень, сформульованих у дисертації полягає у тому, що у роботі формулюванні авторські дефініції, зокрема понять «злочинність у пенітенціарній сфері», «пенітенціарна ідентифікація злочинності», «латентна злочинність у місцях несвободи» та «спеціально-кримінологічне запобігання». Вперше виділено періодизацію розвитку кримінологічних досліджень пенітенціарної злочинності в Україні, а також запропоновано концепцію кримінологічного портрету засудженого.

Серед найбільш значимих пропозицій слід виділити: дослідження динаміки повторних кримінальних правопорушень шляхом порівняння отриманих результатів із попередніми періодами (2003-2007 роки), та встановлення, що середній показник дорівнював 1,1 злочин на 100 осіб, які перебували на обліку. Констатовано відносну стабільність повторних кримінальних правопорушень упродовж 2018–2021 років, тобто відсутність неконтрольованого зростання, а у 2021 році навіть тенденцію до зниження на тлі збільшення кількості осіб, які перебували на обліку. Проте середньорічний коефіцієнт повторних кримінальних правопорушень склав 3,1 %. Ряд регіонів України відрізняються інтенсивністю кримінальних правопорушень серед підоблікових осіб: Запорізька область – 5,07 на 100 осіб, Івано-Франківська область – 3,94, Луганська – 4,14, Полтавська – 5,47, Харківська – 4,17, Херсонська – 3,64. Порівнюючи із статистичними даними минулих років, з'ясовано, що сьогодні показник повторних кримінальних правопорушень є більшим у три рази, ніж до утворення в системі виконання покарань уповноваженого органу пробації;

встановлення впливу кримінальної субкультури на вчинення повторних кримінальних правопорушень серед осіб, які перебувають на обліку уповноваженого органу з питань пробації;

пропозиції передбачення на рівні відомчих інструкцій можливості використання таких програм, як WhatsApp і Zoom, для зв'язку з клієнтами

уповноважених органів пробації з метою здійснення за ними контролю (візуальний контакт, чіткіше уявлення про те, як, де та з ким він перебуває).

Обґрунтованими також видаються пропозиції щодо внесення змін і доповнень до деяких нормативно-правових актів України (Кримінального кодексу України, Кримінально-виконавчого кодексу України, Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України) для удосконалення запобігання кримінальним правопорушенням у кримінально-виконавчих установах закритого типу.

Практичне та загальнонаціональне значення одержаних результатів їх полягає в тому, що автором вирішено важливу науково-прикладну проблему дослідження злочинності у пенітенціарній сфері, що має загальнонаціональне значення. Викладені в роботі висновки і пропозиції впроваджено та може бути використано в: законотворчій діяльності – отримані висновки знайдуть своє втілення у пропозиціях щодо внесення змін до кримінального та кримінально-виконавчого законодавства; практичній діяльності – для використання в оперативно-службовій діяльності установ виконання покарань Центрально-західного міжрегіонального управління виконання покарань Міністерства юстиції України(Акт впровадження від ‘0 01 2024р.); науково-дослідній сфері – для подальших наукових розробок у теорії кримінального та кримінально-виконавчого права (Акт впровадження Пенітенціарна академія України від 4 січня 2024 р.); освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Кримінологія», «Кримінально-виконавче право» (Акт впровадження Державний університет «Житомирська політехніка» № 44-13.00/243 від 6.02. 2024).

Особливо слід відзначити можливість використання результатів дослідження в удосконаленні роботи суб’єктів запобігання злочинності в місцях несвободи та органах пробації, а також підвищення рівня соціалізації засуджених.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою

дисертації.

Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 36 наукових публікаціях затверджених наказом Міністерства освіти і науки України з яких 18 опубліковано у фахових виданнях та три у зарубіжних фахових виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus, Web of Science, окрім цього результати дисертації оприлюднені в трьох монографіях та 12 тезах доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Дисертація має чітку структуру: робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, що містять вісімнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Оформлення дисертації відповідає усім вимогам, що пред'являються до цього виду робіт.

У результаті вивчення дисертації академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації не виявлено.

Дисертація відповідає спеціальності 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. У рефераті автором належним чином відображено авторський внесок у спільних публікаціях. Все це вказує на те, що робота пройшла належну апробацію та представлення на різних наукових заходах.

Оцінка ідентичності змісту реферату і основних положень дисертації. Аналіз дисертаційної роботи й реферату Д. В. Колодчина дає підстави стверджувати, що основні положення реферату і дисертації є ідентичними. Наведені в рефераті наукові положення, висновки і рекомендації достатньо повно розкриті й обґрунтовані у тексті дисертації.

Визнаючи актуальність і новизну дослідження Д. В. Колодчина необхідно звернути увагу на окремі положення, які потребують додаткового уточнення, зокрема:

1. Автором справедливо наголошено на необхідності імплементації міжнародних стандартів поводження з ув'язненими (стандарти ООН,

рекомендації Комітету з питань запобігання катуванням), однак у дисертації недостатньо деталізовано, яким саме чином ці стандарти можуть бути адаптовані до українських реалій з урахуванням недофінансування, кадрового дефіциту та ризиків воєнного часу.

2. У роботі не приділено достатньої уваги юридичній відповідальності персоналу пенітенціарних установ, хоча і в рефераті і в дисертації окремо зазначено наявність злочинності серед співробітників ДКВС та органів пробації. Було б доцільним доповнити аналізом судової практики та дисциплінарної статистики стосовно персоналу, що могло би підсилити концепцію «пенітенціарної ідентифікації злочинності».

3. У дисертації використано поняття «кримінальна субкультура», однак його тлумачення (як зведення етичних норм і цінностей) має більше соціологічне, ніж юридичне навантаження. Це може спричинити різночитання у нормативному регулюванні. Рекомендується точніше визначити межі правового регулювання проявів кримінальної субкультури у виправних установах.

4. Автор досліджує повторні кримінальні правопорушення у сфері пробації, однак недостатньо уваги приділено характеристиці психологічних профілів рецидивістів, що могло би мати значний вплив на індивідуалізацію пробаційного супроводу та формування ефективних моделей ресоціалізації.

5. Розгляд причин пенітенціарної злочинності у зарубіжних країнах подано фрагментарно, без критичної оцінки можливості застосування закордонного досвіду в українських умовах. Це послаблює розділ, який мав би стати базисом для обґрунтування рекомендацій.

В той же час, слід наголосити, що висловлені міркування не впливають суттєво на загальну високу оцінку дисертаційної роботи Д. В. Колодчина, а насамперед, характеризують складність і актуальність досліджуваної проблеми та неординарність підходів автора до їх вирішення.

Вищевикладене дає підстави для наступного узагальненого висновку: кваліфікаційна наукова праця Д.В. Колодчина **«Злочинність в пенітенціарній сфері України: теорія та практика»** відповідає вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 та наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:
заступник начальника кафедри теорії права
та кримінально-процесуальної діяльності Національної академії
Державної прикордонної служби України,
доктор юридичних наук, професор,
полковник юстиції Сергій ХАЛИМОН
«17» червня 2025 р.